14. 7. 2025

ID: 119766

Korunové dluhopisy

Restriktivnímu či extenzivnímu výkladu ustanovení daňových zákonů při využití obecně uznávaných interpretačních metod ústavní pořádek nebrání. Neurčitost zákona a možnost jeho jiného výkladu bez dalšího nezakládá důvod pro upřednostnění výkladu, který je pro daňového poplatníka mírnější (princip in dubio mitius). Při dotváření práva u daňových zákonů je z důvodu ochrany oprávněné důvěry v právo třeba dbát zvýšené opatrnosti, ale ani zde dotváření práva není vyloučeno.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 2693/23 ze dne 30.4.2025)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti SAMARINDA SE, se sídlem P., zastoupené JUDr. P.K., Ph.D., advokátem se sídlem P., proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 2 Afs 167/2022-52 ze dne 8. 8. 2023 a rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 10 Af 25/2020-98 ze dne 21. 6. 2022, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Odvolacího finančního ředitelství jako vedlejšího účastníka řízení, tak, že ústavní stížnost se zamítá.

Z odůvodnění

I. Podstata sporu

1. Stěžovatelka emitovala tzv. korunové dluhopisy, za něž každý rok vyplácela úroky a které upsal její jediný akcionář, a tyto úroky uplatnila jako daňově uznatelný náklad pro účely výpočtu základu daně z příjmů právnických osob. Správce daně postup stěžovatelky označil za zneužití práva, doměřil jí daň a vyměřil penále. Jádrem sporu je, zda správní soudy porušily čl. 11 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, když se ztotožnily se závěrem o zneužití práva a s postupem správce daně.

II. Vymezení věci

II.1 Emise dluhopisů

2. Stěžovatelka vznikla jako předzaložená (ready-made) společnost v roce 2012. Ke konci téhož roku emitovala korunové dluhopisy v celkové hodnotě 1 000 000 000 Kč (pevný úrokový výnos 12,00 % p. a., splatnost v roce 2032, nebyly určeny k obchodování a veřejné nabídce). Následně se jejím jediným akcionářem stal Otakar Moťka.

3. Krátce nato byla do obchodního rejstříku zapsána REALTORIA, s.r.o., vzniklá v důsledku rozdělení odštěpením části jmění několika společností ovládaných Otakarem Moťkou (KAVALIERGLASS, a.s., OJGAR, s.r.o., OMGD, s.r.o., DST - KOVO, a.s.). Otakar Moťka se stal jejím jednatelem i společníkem s obchodním podílem 99,03 %.

4. Uvedený obchodní podíl Otakara Moťky byl následně rozdělen a převeden částečně na stěžovatelku (49,52 %), částečně na SERICEA SE (49,51 %), ovládanou rovněž Otakarem Moťkou. Kupní cena obchodního podílu převáděného na stěžovatelku byla stanovena znaleckým posudkem na 1 236 955 000 Kč. REALTORIA, s.r.o., souběžně s tím změnila svou formu na komanditní společnost a stěžovatelka se stala její komplementářkou.

5. V říjnu 2013 byly všechny stěžovatelkou emitované dluhopisy upsány Otakarem Moťkou, který téhož dne rozhodl o poskytnutí dobrovolného příplatku do ostatních kapitálových fondů stěžovatelky ve výši 236 955 000 Kč. Vzápětí byly započteny stěžovatelčiny pohledávky na úhradu dluhopisů (1 000 000 000 Kč) a příplatek akcionáře (236 955 000 Kč) vůči Otakaru Moťkovi oproti pohledávce Otakara Moťky na úhradu kupní ceny za převod podílu v REALTORIA, s.r.o., na stěžovatelku (1 236 955 000 Kč).

6. Schéma těchto a souvisejících operací je obsaženo v napadeném rozsudku Městského soudu v Praze, bod 21. Jak věc shrnul Nejvyšší správní soud, Otakar Moťka jedné ze svých společností půjčil finanční prostředky na nákup podílu v jiné z jeho společností, za což si od ní následně nechal vyplácet úroky zdaněné nulovou daní z příjmů fyzických osob (120 000 000 Kč ročně, do roku 2032, tedy 19 let). Tyto úroky si (jím ovládaná) stěžovatelka uplatňovala jako daňově uznatelné nákladové úroky, a snížila si tak základ daně z příjmů právnických osob.

II.2 Postup správce daně

7. Finanční úřad pro hlavní město Prahu (dále jen "správce daně") po daňové kontrole v roce 2017 dospěl k závěru, že stěžovatelka při uplatňování daňově uznatelných nákladů sice postupovala formálně v souladu se zákonem č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ale zneužila právo. Popsané operace propojených osob neměly ekonomické opodstatnění a byly Otakarem Moťkou vytvořeny uměle s cílem získat daňové zvýhodnění. Otakar Moťka získal nezdaněný příjem v podobě úroků z korunových dluhopisů (v důsledku zaokrouhlení srážkové daně na nulu) a stěžovatelka se současně zatížila daňově účinnými výdaji v podobě vyplacených nákladových úroků.

8. Správce daně tedy nepovažoval výdaje stěžovatelky v podobě vyplacených úroků za daňově uznatelné podle zákona o daních z příjmů. O tyto částky jí proto podle § 23 odst. 3 písm. a) bod 2 zákona o daních z příjmů zvýšil základ daně ve zdaňovacích obdobích 2013, 2014 a 2015. Stěžovatelce doměřil daň z příjmů právnických osob vyšší o celkem 51 300 000 Kč a současně jí vyměřil penále v celkové výši 10 260 000 Kč. Stěžovatelka proti tomu brojila odvoláním, ale Odvolací finanční ředitelství všechny platební výměry potvrdilo.

II.3 Řízení u správních soudů

9. Stěžovatelka proti rozhodnutí Odvolacího finančního ředitelství podala žalobu k Městskému soudu v Praze. Namítala, že se nejedná o zneužití práva, že emise dluhopisů byla součástí interní restrukturalizace skupiny a jejím hlavním důvodem nebylo získání daňové výhody. Městský soud v Praze však její argumentaci nepřisvědčil a žalobu v záhlaví uvedeným rozsudkem zamítl. Vysvětlil, že ve věci byl naplněn objektivní i subjektivní prvek testu zneužití práva, a správce daně proto nemohl nákladové úroky z emitovaných korunových dluhopisů uznat jako náklady ve smyslu § 24 zákona o daních z příjmů.

10. Kasační stížnost stěžovatele Nejvyšší správní soud v záhlaví uvedeným rozsudkem zamítl a ztotožnil se se závěry městského soudu. Dospěl k závěru, že posuzovaná transakce mezi subjekty řízenými Otakarem Moťkou postrádala objektivní ekonomickou racionalitu a jejím hlavním účelem bylo získání neoprávněné daňové výhody, zatímco jiné cíle byly toliko podružné. Umělým přeskupením majetku uvnitř skupiny jím ovládaných subjektů si Otakar Moťka zajistil nezdaněný příjem ve formě úroků z dluhopisů a snížil o něj základ daně stěžovatelky. Úpis dluhopisů stěžovatelce nesloužil jako nástroj externího zajištění kapitálu. Nejednalo se o vynaložení zdrojů směřující k účelnému využití institutu dluhopisového financování pro podporu rozvoje stěžovatelčina podnikání a budoucí získávání zdanitelných příjmů v materiálním smyslu. Bylo by proto v rozporu s

účelem zákona o daních z příjmů, aby si stěžovatelka snížila základ daně o tyto náklady.

III. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

11. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá především porušení svého práva, aby daně a poplatky byly ukládány pouze na základě zákona podle čl. 11 odst. 5 Listiny, a práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Její námitky lze rozdělit do čtyř okruhů.

12. Zaprvé namítá, že nelze připustit, aby úřady zpětně dotvářely daňovou povinnost, která ze zákona zřetelně neplynula. Stěžovatelka nemohla rozumně předpokládat, že v rozporu s explicitním zněním zákona bude dodatečně zdaněna; soudy nijak neposoudily její dobrou víru. Zákonnost podle čl. 11 odst. 5 Listiny není jen formální požadavek, ale musí splňovat určitou kvalitu. Nelze připustit, aby se vlivem interpretace zákona stalo předmětem zdanění něco, co zákon za předmět daně s žádoucí mírou určitosti nepokládá. Zákon č. 188/2011 Sb. umožnil řádnou legální daňovou optimalizaci daně z příjmů prostřednictvím emise korunových dluhopisů; takový postup by měl být chráněn principem právní jistoty a ochrany legitimního očekávání a dobré víry. I kdyby se snad rozhodnutí zákonodárce ukázalo jako nemoudré, nelze extenzivním výkladem předpisů veřejného práva přenášet břemeno takového pochybení na jednotlivce, daňové subjekty.

13. Zadruhé namítá, že správní soudy neprovedly skutečné posouzení ekonomických a daňových variant postupu stěžovatelky. Nejvyšší správní soud ani neuvažoval o aplikaci principu in dubio mitius. V takovýchto případech, kdy je tvrzeno zneužití práva, je přitom aplikace uvedeného principu zásadní. Stěžovatelka popsala a ekonomicky zdůvodnila transformaci společností s jasnými ekonomickými cíli spočívajícími v rozvoji jejich podnikání. Stěžovatelka k financování nákupu podílu ve společnosti REALTORIA, s.r.o., zvolila jednu z možných variant, která mimo jiných benefitů znamenala nejnižší daňovou zátěž. Šlo proto o dovolenou daňovou optimalizaci, nikoli o zneužití práva.

14. Zatřetí v úzké souvislosti s druhou námitkou uvádí, že správní soudy nerespektovaly vlastní test pro posouzení otázky zneužití práva v daňovém právu a jejich odůvodnění je mechanické a nejasné. Pro závěr o případném zneužití práva v daňovém právu má být posouzeno, zda jediným smyslem činnosti či transakce daňového subjektu je získání nelegitimního daňového zvýhodnění nebo zda se daňově relevantní příjmy a výdaje podnikatelského subjektu váží k takovým aktivitám, které dávají z ekonomického hlediska smysl. Nejvyšší správní soud však test významně posunul, posuzoval-li, zda ekonomický smysl mohl být naplněn i jinak, bez efektu daňové optimalizace. Aniž by řádně hodnotil objektivní kritérium, přeskočil bez ekonomického expertního vhledu k posouzení subjektivního kritéria. Pominul přitom ekonomickou racionalitu nákupu z pohledu stěžovatelky, kterou stěžovatelka dále rozvádí (příprava prodeje některé ze společností, popř. vstup strategického investora, zajištění rozvoje podnikání, zjednodušení řízení skupiny a rozhodování vlastníka, diverzifikace rizik ve skupině, možnost zajištění dluhového financování).

15. Začtvrté namítá, že i kdyby daň byla takto doměřena oprávněně, není ústavně možné vyměření vysokého penále. Z hlediska principů právního státu je nepřijatelné, aby stěžovatelka byla takto citelně (10 milionů Kč) trestána za nedůslednost zákonodárce. Zákonná úprava nebyla určitá a předvídatelná, výklad vedoucí k doměření daně byl extenzivní a nebyl respektován princip in dubio mitius. Soudy neposoudily nutnost a přiměřenost takto vysokého penále. Vyměřené penále je zde spíše trestem za provozování podnikatelské aktivity a za uplatňování základních práv.

16. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že institut zneužití práva by jako ultima ratio měl být aplikován pouze výjimečně, zdrženlivě a na základě jasných kritérií; odkazuje přitom na právní doktrínu. Upozorňuje na neodůvodněný posun judikatury ke zneužití práva v případech tzv. korunových dluhopisů a současně se odvolává na další rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Výši

penále označuje za extrémně vysokou.

17. K vzneseným námitkám stěžovatelky se podrobně vyjádřily Odvolací finanční ředitelství, Městský soud v Praze a Nejvyšší správní soud. Krom jiného odkázaly na relevantní judikaturu Nejvyššího správního soudu, Soudního dvora Evropské unie a Ústavního soudu. Upozornily, že námitku nepřiměřenosti penále stěžovatelka neuplatnila v žalobě ani v kasační stížnosti.

18. Stěžovatelka v replice zopakovala a rozvedla výše uvedené námitky a setrvala na závěru, že ke zneužití práva nedošlo a že orgány veřejné moci porušily její práva podle čl. 11 odst. 5 a čl. 26 odst. 1 Listiny.

IV. Posouzení ústavní stížnosti

19. Procesní podmínky řízení o ústavní stížnosti jsou splněny. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou a řádně zastoupenou stěžovatelkou. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a nejsou dány ani důvody její nepřípustnosti.

20. Ústavní stížnost je nedůvodná.

21. Jádrem sporu je aplikace ustanovení § 24 odst. 1 zákona o daních z příjmů: "Výdaje (náklady) vynaložené na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů se pro zjištění základu daně odečtou ve výši prokázané poplatníkem a ve výši stanovené tímto zákonem a zvláštními předpisy."

22. Výdaje stěžovatelky v podobě úroků z korunových dluhopisů vyplacených Otakaru Moťkovi správce daně nepovažoval za daňově uznatelné náklady, tedy výdaje vynaložené na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů. Odvolací finanční ředitelství připomnělo, že stěžovatelka sice postupovala formálně v souladu se zákonem, ale uskutečněné operace mezi vzájemně propojenými subjekty a emise dluhopisů neměly racionální ekonomické opodstatnění (kromě snížení daňové povinnosti); emise dluhopisů nemohla být nástrojem zajištění externího financování. Účelem § 24 odst. 1 zákona o daních z příjmů je přitom podpora podnikání (srov. nález sp. zn. II. ÚS 438/01 ze dne 2. 10. 2002). Správce daně a následně správní soudy tedy dospěly k závěru, že stěžovatelka zneužila právo.

23. Za korunové dluhopisy jsou označovány dluhopisy s nominální hodnotou jedné koruny. Byly emitovány zejména do 31. 12. 2012, aby při aplikaci § 36 odst. 3 zákona o daních z příjmů (ve znění novely provedené zákonem č. 188/2011 Sb.) a čl. IV bodu 2 přechodných ustanovení zákona č. 192/2012 Sb. bylo zdanění úrokového příjmu 15% srážkovou daní rovno 0 Kč. Základ daně byl totiž stanovován za každý jednotlivý dluhopis.

IV.1 Namítané porušení čl. 11 odst. 5 Listiny

24. Stěžovatelka namítá, že podle čl. 11 odst. 5 Listiny platí, že daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona, a dovozuje ve své věci nepřípustnost zpětného dotváření daňové povinnosti. Poukazuje na neurčitost zákona a upozorňuje, že měl být v pochybnostech interpretován v její prospěch (in dubio mitius).

25. Článek 11 odst. 5 Listiny vedle požadavku na zákonný základ zdanění ("na základě zákona", srov. s čl. 4 odst. 1 Listiny, odlišně čl. 39 Listiny) svým systematickým umístěním vyjadřuje také ústavně specifickou roli zdanění. Zdanění má svou povahou blízko k tzv. inherentnímu omezení (vymezení) vlastnictví; z toho důvodu je v čl. 1 druhém odstavci Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod postaveno vedle něj a proto s ním také judikatura zachází odlišně od jiných omezení práva vlastnit majetek (srov. body 39 až 41 a 50 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21. 4. 2009). Je tomu tak proto, že bez daňových příjmů by stát ztratil svou demokratickou právní

povahu, neboť by skrze své orgány nebyl schopen účinně plnit své ústavní a zákonné povinnosti. Bez daňových příjmů nelze ostatně naplňovat a chránit ani základní a jiná práva osob, počítaje v to i samotné právo vlastnit majetek (srov. Holmes, S., Sunstein, C. S. The Cost of Rights: Why Liberty Depends on Taxes. New York: Norton, 1999, a též body 38 a 40 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21. 4. 2009).

26. Ústavní pojem zákona nelze ztotožňovat s jeho vyhlášeným textem; váže se k zákonným právním normám, které jsou výsledkem interpretace aktu zákonodárce v jeho širších souvislostech (v podrobnostech bod 32 a násl. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 23/24 ze dne 11. 9. 2024). Interpretace přitom zahrnuje výklad v užším smyslu (restriktivní až extenzivní) a dotváření práva.

27. Restriktivnímu či extenzivnímu výkladu ustanovení daňových zákonů při využití obecně uznávaných interpretačních metod ústavní pořádek nebrání. Neurčitost zákona a možnost jeho jiného výkladu bez dalšího nezakládá důvod pro upřednostnění výkladu, který je pro daňového poplatníka mírnější (srov. Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, čl. 11, marg. 160, a rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 29/2014-37 ze dne 17. 12. 2014). Na princip in dubio mitius ("v pochybnostech mírněji") bývá v judikatuře odkazováno nejednotně, leckdy nesprávně v situacích, kdy soud ke svému závěru dospívá za pomoci běžných obecně uznávaných interpretačních metod. Jak uvedl Nejvyšší správní soud v rozsudku č. j. 6 As 29/2014-37 ze dne 17. 12. 2014, tento princip je třeba zohlednit toliko v situacích zásadních výkladových pochybností. S tím se Ústavní soud ztotožňuje.

28. Při dotváření práva u daňových zákonů je z důvodu ochrany oprávněné důvěry v právo třeba dbát zvýšené opatrnosti, ale ani zde dotváření práva není vyloučeno (srov. Tipke, K. et. al. Steuerrecht. 23. vydání. Kolín nad Rýnem: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2018, § 5, marg. 77 až 80, s odkazem mj. na usnesení Spolkového ústavního soudu sp. zn. 1 BvR 127/10 ze dne 16. 2. 2012 a sp. zn. 1 BvR 871/13 ze dne 31. 10. 2016).

29. Stěžovatelka upozorňuje, že zákon č. 188/2011 Sb. umožnil řádnou legální optimalizaci daně z příjmů prostřednictvím emise korunových dluhopisů; takový postup by dle ní měl být chráněn principem právní jistoty, ochrany legitimního očekávání a dobré víry. Ústavní soud však dospívá k závěru, že daný kontext orgánům aplikujícím právo nebrání uplatnit zákaz zneužití práva - ať už by jeho použití znamenalo dotváření práva, či jeho výklad v užším smyslu (srov. Kamínková, P. Zneužití práva jako hranice daňového plánování. Praha: Bova Polygon, 2018, s. 86 a n.); nelze zde totiž hovořit o dostatečně silné (oprávněné) důvěře stěžovatelky v právo.

30. Pro případ relevantní čl. XII, bod 13 zákona č. 188/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, zní: "V § 36 odst. 3 se za větu čtvrtou vkládá věta 'Daň z příjmů vybíraná zvláštní sazbou se zaokrouhluje na celé koruny dolů.'"

31. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení uvádí toliko následující: "Zároveň se výslovně upravuje zaokrouhlení daně vybírané zvláštní sazbou, a to na celé koruny dolů a také, z důvodu snížení administrativní náročnosti jak na straně plátce, tak i na straně správce daně, se v odůvodněných případech navrhuje možnost zproštění povinnosti podat hlášení, a to na základě žádosti."

32. Parlamentní rozprava k zákonu proběhla velmi stručně, až formálně. Ministr financí ji představil jako transpoziční novelu směrnice v oblasti kolektivního investování harmonizovaných, tzv. standardních fondů, a směrnice, kterou se mění prospektová a transparenční směrnice.

Problematika zaokrouhlování daně a její důsledky předmětem rozpravy (ani širší veřejné diskuze) nebyly.

33. Zákon č. 192/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 72/2000 Sb., o investičních pobídkách a o změně některých zákonů (zákon o investičních pobídkách), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, tento režim zaokrouhlování s účinností od 1. 1. 2013 změnil a současně v čl. IV bodě 2 stanovil: "Pro úrokový příjem z dluhopisu emitovaného přede dnem nabytí účinnosti čl. III bodu 6 tohoto zákona se použije ustanovení § 36 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti čl. III bodu 6 tohoto zákona." Důvodová zpráva se o tomto ustanovení vůbec nezmiňuje, neboť byl přijat jako pozměňovací návrh (přílepek) bez vlastní důvodové zprávy, aniž by o něm v parlamentní rozpravě cokoli zaznělo.

34. Pro hodnocení důvěry stěžovatelky v právo je i ve světle dalších tvrzení o postupu státu důležité, že výjimky z obecných principů zdaňování musí být s ohledem na princip rovnosti (čl. 1 Listiny) opřeny o řádné zdůvodnění (daňové zvýhodnění je ostatně ekonomickým ekvivalentem subvence). To při přezkumu daní zdůraznil již federální Ústavní soud, který v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/92 ze dne 8. 10. 1992 uvedl: "Je jistě věcí státu, aby v zájmu zajištění svých funkcí rozhodl, že určité skupině poskytne méně výhod než jiné. Ani zde však nesmí postupovat zcela libovolně. Musí tu prokázat, že tak činí ve veřejném zájmu a pro veřejné blaho. Kritéria, podle nichž takové odůvodnění činí, přitom musí být objektivní, a to právě pro danou oblast," (srov. též nález sp. zn. Pl. ÚS 54/05 ze dne 22. 1. 2008). Ústavní soud je ostatně v daňových otázkách dlouhodobě inspirován judikaturou Spolkového ústavního soudu Německa, v níž hraje princip rovnosti ve zdaňování důležitou roli (srov. rozsudek Spolkového ústavního soudu sp. zn. 1 BvL 21/12 ze dne 17. 12. 2014, BVerfGE 138, 136). Při posuzování důvěry v právo je přitom relevantní, že interpret zákona by měl vycházet z "předporozumění, že zákonodárce racionálně sleduje veřejný zájem (čl. 2 odst. 3 a čl. 23 odst. 3 Ústavy) a další požadavky plynoucí z ústavního pořádku" (nález sp. zn. Pl. ÚS 23/24 ze dne 11. 9. 2024).

35. S ohledem na skutečnosti uvedené v bodech 29 až 34 lze proto uzavřít, že v projednávané věci nemohla být na straně stěžovatelky dostatečně silná důvěra v legálnost řešené daňové optimalizace, jež by se měla promítnout do interpretačních úvah správce daně. Správním soudům v tomto proto nelze ústavněprávně nic vytknout.

IV.2 Namítaná protiústavnost hodnocení zneužití práva

36. Stěžovatelka dále namítá, že správní soudy nerespektovaly vlastní test pro posouzení otázky zneužití práva v daňovém právu, neprovedly skutečné posouzení ekonomických a daňových variant jejího postupu a pominuly ekonomickou racionalitu nákupu z pohledu stěžovatelky.

37. Zákaz zneužití práva je upraven v § 8 odst. 4 daňového řádu v důsledku novely provedené zákonem č. 80/2019 Sb.: "při správě daní se nepřihlíží k právnímu jednání a jiným skutečnostem rozhodným pro správu daní, jejichž převažujícím účelem je získání daňové výhody v rozporu se smyslem a účelem daňového právního předpisu." Zákaz zneužití práva je ale rovněž obecným principem, který se i před tím pravidelně uplatňoval také v daňovém právu (viz usnesení Ústavního soudu ze dne ze dne 31. 10. 2007 sp. zn. III. ÚS 374/06; ze dne 6. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 2714/07; ze dne 5. 12. 2017 sp. zn. IV. ÚS 4257/16; ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. I. ÚS 264/20 a sp. zn. IV. ÚS 1987/21 ze dne 19. 10. 2021).

38. Zneužití práva je zakázáno přímo na ústavní úrovni čl. 11 odst. 3 Listiny. Je na správních soudech, aby ve své judikatuře rozpracovaly podmínky pro aplikaci zákazu zneužití práva v daňovém právu. Nejvyšší správní soud tak učinil např. rozsudkem č. j. 10 Afs 289/2021-48 ze dne 26. 4. 2022 a jeho judikatura se dále vyvíjí (vychází přitom z rozsudků Soudního dvora Evropské unie sp. zn.

C-110/99, Emsland-Stärke ze dne 14. 12. 2000, sp. zn. C-255/02, Halifax ze dne 21. 2. 2006 a sp. zn. C-116/16 a C-117/16, T Danmark a Y Denmark Aps ze dne 26. 2. 2019).

39. Závěr o zneužití práva v projednávané věci přesvědčivě vysvětlil již Městský soud v Praze, zejména v bodech 24 až 33, 46 a 47 napadeného rozsudku. Stěžovatelčina emise korunových dluhopisů z podstaty provedených operací nemohla být zdrojem externího financování; dluhopisy navíc nebyly určeny k obchodování na regulovaném nebo jiném trhu ani k veřejné nabídce. Nejvyšší správní soud přitom v jiné věci v rozsudku č. j. 8 Afs 53/2022-63 ze dne 18. 9. 2023 konstatoval, že "emise dluhopisů bude ekonomicky opodstatněná, pokud zajistí finanční prostředky z cizích zdrojů. Pokud emise dluhopisů žádné dodatečné prostředky daňovému subjektu nepřinese a pouze mu zvýší náklady o úrok, bude se jednat o zneužití práva." Závěry městského soudu z této judikatury nijak nevybočují.

40. Městský soud v rozsudku srozumitelně vysvětlil, že stěžovatelka "byla formální 'průtokovou společností', kterou protékal zisk z Realtorie, mající původ v nájmu z nemovitostí, z nějž vyplácela úroky z korunových dluhopisů, nezatížené srážkovou daní, jedinému akcionáři a skutečnému vlastníku celé skupiny. Žalobkyně nevykonávala žádnou jinou činnost, ve zkoumaných zdaňovacích obdobích nevlastnila kromě podílu v Realtorii žádný další majetek a nedisponovala ani jinými peněžními prostředky, neboť Otakar Moťka v pozici statutárního orgánu rozhodl o započtení jejích pohledávek vůči sobě oproti své pohledávce z kupní ceny za obchodní podíl v Realtorii."

41. Městský soud se řádně vypořádal i s alternativním ekonomickým vysvětlením kroků stěžovatelky (v bodech 34 až 39). Jeho závěr, že nastíněné hypotetické scénáře, které vyvolávají dojem dodatečného zdůvodnění, nelze považovat za hlavní cíl provedených operací, je přesvědčivý. Nelze se přitom ztotožnit s námitkou stěžovatelky, že pro závěr o naplnění subjektivního kritéria zneužití práva bylo třeba prokázat, že získání daňového zvýhodnění bylo jediným cílem transakcí (srov. usnesení IV. ÚS 2121/24 ze dne 4. 9. 2024).

42. Nejvyšší správní soud rozsudek městského soudu přezkoumal, posoudil objektivní a subjektivní kritérium zneužití práva a dospěl ke stejně přesvědčivým závěrům. Krom jiného uvedl, že by bylo "v rozporu s účelem zákona o daních z příjmů (aniž je sporné formální naplnění podmínek pro uznatelnost úroků z dluhopisů jako daňově účinných nákladů), aby si stěžovatelka snížila základ daně o tyto náklady. Získala by tím totiž neoprávněnou konkurenční výhodu oproti ostatním subjektům, které jako daňově účinné po právu uplatňují pouze takové náklady související s dluhopisovým financováním, které skutečně přispěly k rozvoji podnikání a dosahování zdanitelných příjmů a nevedly pouze k vyvádění prostředků z vlastní společnosti formou fakticky nezdaněných úrokových výnosů a k umělému snižování základu daně." Lze se přitom ztotožnit i se způsobem vypořádání stěžovatelkou namítaných alternativních ekonomických vysvětlení: oproti získání neoprávněné daňové výhody nepůsobí věrohodně a jsou pouze podružné.

43. Oba soudy odkázaly na závěry usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 67/2000 ze dne 23. 4. 2001: "podle ústavních zásad ukládání daní a jejich správy finančními orgány je v souladu s Ústavou takové zdanění příjmů, které vychází z nákladů skutečně vynaložených na jejich dosažení. Finanční orgány musí mít právo neuznat výdaje uplatněné daňovým subjektem, které s jeho podnikatelskou činností nesouvisejí nebo jsou nepřiměřené. Bez této kontroly by daňové subjekty mohly uplatňovat jakékoli výdaje. Stát by potom jen s obtížemi plnil své úkoly, neboť by nemohl vybírat daně z příjmů v dostatečné výši." Tyto vývody jsou přitom stále platné.

44. Lze proto uzavřít, že správní soudy své závěry o zneužití práva, jež je zapovězeno přímo na ústavní úrovni, řádně a přesvědčivě odůvodnily a v žádném smyslu je nelze označit za judikaturní exces. Jejich interpretační závěry jsou přesvědčivé a nevyvolávají žádné interpretační pochybnosti. Ke stejnému závěru dospěl Ústavní soud v podobných věcech např. pod sp. zn. IV. ÚS 3214/22, II.

ÚS 509/23, IV. ÚS 2120/23, II. ÚS 2340/23 a IV. ÚS 2121/24. Posuzování, zda byly v konkrétní věci naplněny podmínky pro aplikaci principu zneužití práva, jakož i vymezování a konkretizace těchto podmínek, je přitom úkolem správních soudů a je otázkou aplikace podústavního práva (s výjimkou zcela excesivních případů).

IV.3 Namítaná protiústavnost vyměřeného penále

45. Námitka, že daňové penále v této věci je nepřiměřeně vysoké, je materiálně nepřípustná, jelikož nebyla uplatněna v řízení o kasační stížnosti. Současně platí, že penále má významnou preventivní funkci: je nástrojem, kterým se v daňové oblasti realizuje důležitý právní princip, že porušení či zneužití práva se nesmí ekonomicky vyplatit. Penále má nezastupitelnou roli v daňovém systému, který stojí na přiznávání daňové povinnosti daňovými poplatníky, což se promítá i do jeho výše.

V. Závěr

46. Ústavní soud shrnuje, že napadenými rozhodnutími nebyl porušen čl. 11 odst. 5 Listiny ani jiná ústavně zaručená základní práva stěžovatelky. Porušení práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny v této věci vůbec nepřipadá v úvahu. Správní soudy svá rozhodnutí přesvědčivě a srozumitelně odůvodnily. Jejich interpretace zákona o daních z příjmů, závěr o jeho zneužití a následné doměření daně a vyměření penále nelze označit za protiústavní.

47. Ústavní soud proto ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Další články:

- Plat
- Podnájem bytu (exkluzivně pro předplatitele)
- Pojištění (exkluzivně pro předplatitele)
- Předkupní právo (exkluzivně pro předplatitele)
- Restituce (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitel (exkluzivně pro předplatitele)
- Odporová žaloba
- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)
- Správní žaloba a trestní rozsudek
- Střídavá péče (exkluzivně pro předplatitele)
- Styk dítěte s rodičem (exkluzivně pro předplatitele)